

**Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus
Riigikeele osakond**

**Mare Nurmoja
ALG- JA KESKTASEME 2001./2002. a
KIRJUTAMISTESTI ANALÜÜS**

Tallinn 2003

ALG- JA KESKTASEME KIRJUTAMISTESTI ANALÜÜS

Mare Nurmoja

Alg- ja kesktaseme kirjutamistesti analüüsi peamine eesmärk on selgitada, kas kirjutamistesti ülesanded on sellised, mis võimaldavad eristada nõrku keeleoskajaid sama taseme keskmistest ja tugevatest. Lisaks loodeti analüüsi käigus saada ülevaade tugevate, keskmiste ja nõrkade keeleoskajate tüüpilistest eksimustest.

Nii alg- kui ka kesktaseme kirjutamistesti ülesandeid hindab teineteisest sõltumatult kaks hindajat. Hinnatakse hindamisjuhendite järgi. Kirjutamistestis on kaks ülesannet, mida hinnatakse eraldi. Hindaja saab kummagi ülesande eest anda maksimaalselt 10 punkti: kuni 5 punkti ülesande täitmise eest ja kuni 5 punkti keelekasutuse eest.

Analüüsiti kolme kuu, 2001. aasta novembri ning 2002. aasta märtsi ja mai eksamitööid (90 alg- ja 90 kesktaseme tööd). Valimisse võeti kahe hindaja poolt ühtlaselt hinnatud tööd võrdselt kolmest piirkonnast (Tallinn, Ida-Virumaa ja muu Eesti).

Kirjutamistesti eest saadud punktide järgi jagati eksaminandid kokkuleppeliselt kolme rühma (eristust tuleb mõista alg- või kesktaseme aspektist):

- tugevad keeleoskajad (15–20 punkti)
- keskmised keeleoskajad (9–14 punkti)
- nõrgad keeleoskajad (0–8 punkti).

Algtaseme kirjutamistesti analüüs

Algtaseme kirjutamistest koosneb kahest ülesandest:

esimene ülesanne: ankeet (10 küsimust)

teine ülesanne: isiklik kiri (u 80 sõna)

Esimene ülesanne

Esimeses ülesandes tuleb eksaminandil täita kümne lahtriga ankeet. Iga nii sisuliselt kui ka grammatiliselt õige vastus (õigesti täidetud lahter) annab ühe punkti.

Ankeedis tuleb vastata üldistele küsimustele (nimi, sugu, kodune aadress, telefoninumber, vanus, ankeedi täitmise kuupäev, allkiri jms) ning konkreetsest ülesandest tulenevatele küsimustele. Mõnedele üldistele küsimustele vastatakse enamjaolt korrektselt, mõnedele küsimustele vastamisel aga tehakse sagedasti vigu.

Enamasti osatakse kirjutada oma nime, sugu, telefoninumbrit ja allkirja. Valdav osa vastanutest on õigesti täitnud ka lahtrid, kus oli küsitud vanust, töökohta, ametit. Aadressi ja kuupäeva kirjutamises on eksimusi rohkem, üle poole eksaminandidest saab siiski ka sellega korrektselt hakkama.

Nime kirjutamisel eksivad mõnel korral **nõrgad ja keskmised keeleoskajad**, oma soo kirjutavad õigesti **peaaegu kõik** eksaminandid. Koduse aadressi kirjutamisel eksib peaaegu kolmandik **keskmistest ja nõrkadest** keeleoskajatest. **Kõik eksaminandid** kirjutavad õigesti oma telefoninumbri, vaid paaril korral on lahtrisse tõmmatud kriips, millega tahetakse ilmselt märkida telefoni puudumist (ankeedi hindamisel loetakse see veaks, kuna iga küsimus nõuab sõnalist vastust). Kuupäeva kirjutamisel eksivad ligi pooled vastanutest, vigaseid vastuseid tuleb ette kõigis kolmes eksaminandide rühmas.

Vanuse kirjutamisel on valesid vastuseid kõige rohkem **keskmiste keeleoskajate rühmas**, aga sellele küsimusele vastamisel eksivad ka **nõrgad ja tugevad keeleoskajad**. Töökohta ja ametinimetust nõudvate küsimustega saadakse üldjuhul hakkama, tugevad keeleoskajad ei eksi siin kordagi. Allkirja kirjutamisel tuleb eksimist ette vaid **keskmiste keeleoskajate rühmas**.

Sagedamini eksitakse ankeedi täitmisel küsimustes, mis on uudsed, ülesandest tulenevad. Neile on valesti vastanud ka tugevamad keeleoskajad. On ette tulnud, et sellisele küsimusele vastates eksib üle poole eksaminandidest.

Nõrku ja keskmisi keeleoskajaid eristab tugevatest keeleoskajatest sagedasem eksimine üldistele küsimustele vastamisel, tehakse õigekirjavigu või ei suudeta ülesannet mõista. Nõrgal tasemel (0–4 punkti) täidetud ankeete iseloomustab see, et valesti vastatakse paljudele küsimustele järjest. Selliselt täidetud töid on kuude lõikes siiski vähe, üldiselt täidetakse ankeet rahuldavalt ka juhul, kui teise ülesande eest saadud punktid lasevad eksaminandi pidada nõrgaks keeleoskajaks.

Teine ülesanne

Teises ülesandes tuleb eksaminandil kirjutada etteantud teemal isiklik kiri sõbrale (pikkus u 80 sõna).

Tugevad keeleoskajad on ülesande juhendist aru saanud ja ülesande täpselt ning laitmatult täitnud. Kirjutis kaldub olema nõutust (u 80 sõna) pikem, keskmiselt 135 sõna. Tekstist arusaamine ei nõua lugejapoolset pingutust. Kiri on traditsiooniliste osadega tervik. Kirjutis on teemakohane, sisu asjalik. Kontekstivälist ning tarbetut teksti ei esine või on seda äärmiselt vähe. Tuleb ette, et tööjuhendi üks või teine aspekt on jäänud tähelepanuta, kuid üldjoontes on ülesanne siiski täidetud täpselt ja laitmatult.

Tugevate keeleoskajate töödes on keele- ja ortograafiavigu vähe, need ei sega teksti mõistmist. Kasutatakse nii liht- kui ka liitlauseid, sealhulgas keerukamaid põimlauseid. Lauseid osatakse üldiselt ka kirjovahemärgistada. Lausestus on loogiline ja ladus. On töid, milles ei ole ainsatki lausestusviga ega stiilikonarust. Ebaloogilist lausestust tuleb ette siis, kui eksaminand on soovinud oma mõtteid ilmekamalt ja keerulisemalt väljendada. Vähem on eksimusi nendes töödes, kus kasutatakse lihtlauseid ja kergemaid liitlauseid, kohati lausa telegrammistüüli.

Tugevate keeleoskajate töödes kasutatav sõnavara on ulatuslik, mitmekesine ja täiesti piisav, et teemat täpselt ja tõhusalt käsitleda. Kohati võib küll ette tulla ka ebatäpsusi, mis aga enamasti ei sega tekstist arusaamist.

Keskmised keeleoskajad on ülesandest üldjoontes aru saanud, üle poole neist on ülesande ka asjakohaselt täitnud. Üks põhjus, miks eksaminand saab ülesande eest vähem punkte, on kehvapoolne keelekasutus, mis ei lase ka kirjutise sisu kuigi kõrgelt hinnata. Ülesande täitmisel tuleb tihti ette ebatäpsust: tööjuhendi kõiki aspekte pole tähele pandud, osalt on see tingitud ka asjaolust, et pole teatud kõiki tööjuhendis esinevaid sõnu.

Tekst võib olla kohati katkendlik või ebaühtlaselt struktureeritud, kuid üldiselt on teksti siiski suhteliselt lihtne mõista. Sisu poolest on tööd pealiskaudsemad kui tugevate keeleoskajate kirjutised, mõni tekst on osalt ka teemast mööda kirjutatud. Kirjutised on alati vajaliku pikkusega või nõutust (u 80 sõna) natuke pikemad, keskmiselt 106 sõna. Kiri on traditsiooniliste osadega tervik.

Keskmete keeleoskajate töödes on keele- ja õigekirjavigu märgatavalt rohkem kui tugevamate keeleoskajate töödes. Rohkem on ühildumis- ja rektsioonivigu, eksimusi sihitise ning infinitiivide kasutamisel, sõnavormide moodustamisel ja aegade valikul.

Keskmise keeleoskajate sõnavara on üpris piiratud, siit tuleneb kohatine lakoonilisus. Peaaegu igas vaadeldud töös leidub sõnastusvigu: sõna kasutatakse vales tähenduses või on sõnakuju vale.

Keskmised keeleoskajad kasutavad nii liht- kui ka liitlauseid, seejuures domineerivad lihtlauseid. Vigadeta suudetakse kirjutada küll lihtsamaid, äraõpitud lauseid, keerukamate puhul aga jääda hätta. Mõned kasutavadki ainult lakoonilisi lihtlauseid. Sagedasti tuleb ette ebaloogilist lausestust. Tüüpilisi eksimusi on võõrapärane sõnajärg, öeldise või mõne muu olulise lauseliikme puudumine, vale sõnakasutus, vale ajakasutus. On lauseid, mis on täiesti võõrapärase ehitusega. Vaatamata sellele, et kohati on lausestus halb, on enamasti võimalik aru saada, mida öelda tahetakse.

Nõrgad keeleoskajad on ülesande juhendist aru saanud osaliselt (mõnel juhul polegi aru saanud) ja ülesanne on (seetõttu) täidetud puudulikult. Enamasti ei täideta tööjuhendi kõiki aspekte. Mõni töö, kus tööjuhendit täpselt täidetakse, on vähe punkte saanud nõrga keelekasutuse või teksti halva ülesehituse tõttu. Leidub kirjutisi, millel on ülesandega väga nõrk seos. Kolmandikus töödest esineb palju teemavälisest teksti. Umbes veerandil nõrkadest keeleoskajatest on kiri ilma vormikohase pöördumise ja/või hüvastijätuta. Tekst on enamasti õige pikkusega või nõutust pisut pikem.

Suuremat osa tekstidest on raske lugeda ning mõista. Enamasti on selle põhjuseks halb keelekasutus (puudulik sõnavara, seosetud ja poolikud laused, palju eri tüüpi vigu) ning teksti väga halb ülesehitus ja katkendlikkus. On töid, kus esineb ainult lühikesi lihtlauseid. Siiski ei saa teha üldistust, et nõrgemates töödes lihtlauseid ei kasutata. Neid kasutatakse, kuid enamasti ei osata neid korrektselt moodustada. Domineerivad muidugi algelise struktuuriga lihtlauseid. Teksti mõistmist takistavaid vigu on hoopis rohkem kui keskmiste keeleoskajate kirjutistes, vahel ei olegi võimalik aru saada, mida on tahetud öelda. Leidub ka kirjutisi, mida on küll suhteliselt hõlbus lugeda, kuid mille sisul pole ülesandega peaaegu midagi ühist. Mõned tööd ongi vähe punkte saanud just teemakohatu sisu, mitte väga halva keelekasutuse tõttu.

Tugevamate ja keskmiste keeleoskajate tekste on hõlbus mõista, nendest arusaamisel tekivad keelevigadest või kesisest lausestusest tingituna vaid mõningad takerdused. Ülesandest on aru saadud ning see täidetakse hästi või rahuldavalt. Nõrgemate keeleoskajate töid on enamasti raske mõista, nende lugemine nõuab märkimisväärset pingutust, sest enamik lauseid on vigased, sõnavara ebapiisav, grammatika ning ortograafia tundmine puudulik. Esineb olukordi, kus teksti mõtte taipamiseks tuleb tööd korduvalt üle lugeda. Ülesandest on aru saadud osaliselt, seda kas ei suudeta täita või täidetakse ebaefektiivselt.

Kesktaaseme kirjutamistesti analüüs

Kesktaaseme kirjutamistest koosneb kahest ülesandest:

esimene ülesanne: poolametlik kiri (u 120 sõna)

teine ülesanne: arutus väite põhjal (u 160 sõna)

Esimene ülesanne

Esimeses ülesandes peab eksaminand koostama poolametliku kirja (avalduse, ettepaneku, teate, järelepärimise vms). Ta peab aru saama ülesande juhendist ning oskama kasutada etteantud lähteandmeid.

Tugevad keeleoskajad on ülesandest hästi aru saanud ning selle enamasti ka täielikult ja tõhusalt täitnud. Sisu on ammendav, ehkki vahel on mõned tööjuhendi aspektid jäänud tähelepanuta. Vormistus on enamjaolt korrektne. Kirjutis on üldjuhul nõutust pikem. Tekst on loogiline ja sidus. Sisu on kerge mõista.

Keskmiste keeleoskajate kirjutised on teemakohased, õige pikkusega või nõutust pikemad. Suurem osa eksaminandidest täidab tööjuhendit täielikult. Enamjaolt on tekste kerge mõista, kuna need on loogiliselt üles ehitatud. Vormistusraskusi on keskmistel keeleoskajatel juba märgatavalt rohkem kui tugevatel: kirjutis ei ole nõutud vormis, adressaat on vale või puudub üldse. Keeleliselt üsna tugevad tööd on sisu eest saanud vähem punkte, ja see on tingitud järgmistest asjaoludest:

- tööjuhendit on järgitud vaid osaliselt;
- tööjuhendit on küll järgitud, kuid väga pealiskaudselt;
- tekst pole nõuetekohase ülesehitusega.

Nõrgad keeleoskajad on jäänud hätta kirjutise vormistamisega. Tekstid on valdavalt nõutud pikkusega või pisut pikemadki, kuid on ka nõutust lühemaid töid. Suurem osa kirjutisi on pealiskaudsed. Nõrkade keeleoskajate kirjutised võib jagada järgmistesse rühmadesse:

- tööjuhendist on üldiselt aru saadud, sisu on asjakohane, kuid keelekasutus väga halb;
- tööjuhendist on suurte raskustega aru saadud, ülesanne on suures osas täitmata, tihti pole kirjutis ka nõuetekohaselt vormistatud;
- tööjuhendist pole aru saadud, seos ülesandega on nõrk..

Üle poole töödest on raskesti arusaadavad, sest tekst on katkendlik ja halvasti struktureeritud, kohati seosetuigi.

Teine ülesanne

Teises ülesandes tuleb eksaminandil etteantud väite põhjal kirjutada arutus. Ülesande edukas täitmine eeldab probleemi olemuse mõistmist ning oskust avaldada oma arvamust ja seda ka põhjendada.

Arutluste sisu

Tugevate keeleoskajate kirjutised on teemakohased, sisukad, nõutud pikkusega või pikemad, kuid ligi poole tööde puhul häirivad lugemist järsud üleminekud ja lõpuni välja arendamata mõttekäigud. Mõnel juhul on eksaminand püüdnud oma mõtteid keerukalt väljendada, kuid keeleoskus on takistuseks saanud. Esitatakse poolt- ja vastuargumente, teemat käsitletakse laiahaardeliselt. Enamasti on tegemist arutleva tekstiga, kust selgub eksaminandi kindel seisukoht. Siiski esineb vahel ka tugevamate tööde hulgas selliseid, milles eksaminandi kogemustel põhinevat jutustust on rohkem kui arutlevat teksti, ning selliseid, milles antud teema kohta kindlat arvamust välja ei kujundata.

Keskmiste keeleoskajate kirjutised on teemakohased, kuid pealiskaudsemad kui tugevamate keeleoskajate omad, enamasti ei kirjutata probleemist nii mitmekülgset. Umbes kolmandik eksaminandidest esitab ühekülgseid argumente. Vahel juhtub ka, et väidetakse midagi, kuid argumendid ei ole sellega kooskõlas. Tekstid on nõutud pikkusega. Tekstide lugemist ja mõistmist raskendavad mitmed asjaolud:

- keel on rahuldav või nõrk;
- tekstid pole sidusad;
- ei selgu eksaminandi kindel seisukoht.

Nõrkade keeleoskajate kirjutised on küll kõik teemaga seotud, kuid kolmandik neist väga nõrgalt. Vahel tuleb ette selliseid töid, kus esitatakse pähe õpitud väljendusi, mis oma universaalsuse tõttu igale poole pisut sobivad. Kirjutised pole enamikul juhtudest sidusad, neid on raske mõista. Peamisteks põhjusteks on halb keelekasutus ja mõtteavalduste katkendlikkus. Ligi poolel juhtudel ei tule välja ka eksaminandi seisukoht. Argumente esitatakse vähe ja need on ühekülgseid. Enamasti on kirjutised õige pikkusega.

Arutluste keelekasutus

Tugevate keeleoskajate rühmas esineb ka selliseid töid, milles pole ainsatki keeleviga. Päril veatuid töid on siiski vähe, tüüpilisemad on ühildumisvead, täis- ja osasihitise kasutamise vead, vormimoodustusvead, reksioonivead. Üldistavalt võib öelda, et vormimoodustus on enam-vähem selge, osatakse ka keerukamalt väljendada. Paljud eksaminandid kasutavad õigesti täis- ja enneminervikku, isikulist ja umbisikulist tegumoodi, tingivat kõneviisi. Üksikud keelevead ei sega oluliselt teksti mõistmist. Lausetus on valdavalt loogiline ja mitmekesine. Ülekaalus on liitlauseid, esineb ka keerukamaid põimlauseid ning lauselühendiga lauseid. Enamasti osatakse lauseid hästi moodustada.

Tugevate keeleoskajate töödes kasutatav sõnavara on ulatuslik, mitmekesine ja teema käsitlemiseks täiesti piisav. Kasutatakse ka ilmekamaid või haruldasemaid sõnu ja väljendeid. Leidub ka lakoonilise väljendusstiiliga töid, mis seevastu on õigekeele poolest laitmatud. Vahel tuleb sõnavaras ette ebatäpsusi, mis aga enamasti ei sega tekstist arusaamist.

Keskliste keeleoskajate tööd on lausestuselt väga erineva tasemega. On neid, milles laused on korralikud ja ladusad ning millest arusaamine ei tekita mingit raskust. On töid, kus kasutatakse lihtsaid lauseskeeme, valdavalt liht- ja rindlauseid. Vigu on neis vähe, kuid kesktaseme jaoks mõjuvad nad algelisena. Ja esineb ka selliseid töid, kus lausestus on küll keeruline ja mitmekesine, kuid käib eksaminandile selgelt üle jõu: vigade tõttu kannatab lausete loogika. Enamasti valdavad keskmised keeleoskajad laitmatult vaid lihtsat, algtasemel nõutavat väljendust ja lausestust.

Keskliste keeleoskajate sõnavara on ülesande täitmiseks üldiselt piisav. Peaaegu igas vaadeldud töös leidub siiski mõni ebakoht. Mõne töö kohta tuleb öelda sedagi, et sõnakasutusvead häirivad ja raskendavad teksti mõistmist.

Tüüpilised õigekeelevead on keskmistel keeleoskajatel samad mis tugevatelgi, ent neid leidub märksa enam. Lisaks tugevate keeleoskajate õigekeelevigadele võib keskmiste keeleoskajate puhul mainida veel, et sageli ei osata kasutada ja moodustada da- ja ma- infinitiive, järjestada põhisõna ja kaassõna või põhisõna ja täiendeid. Vahel tuleb ette töid, milles on küll vähe keelevigu, kuid mis on vähem punkte saanud just nõrga sisu eest.

Nõrkade keeleoskajate töödes esineb enamasti palju keelevigu, lausestus on väga halb. Ühtegi keeleliselt korrektset eksamitööd selles rühmas ei leidu. Tuleb ette töid, kus on nii palju eri tüüpi vigu, et tekst tundub kaootiline ja ka teksti mõte jääb arusaamatuks. Tüüpilised õigekeelevead on samad, mida eelpool tugevate ja keskmiste keeleoskajate puhul mainitud, kuid neid tuleb tekstis ette sagedamini.

Mõned eksaminandid kirjutavad varem õpitud lauseid (kasutavad varem ette valmistatud teksti), minnes nõnda osaliselt või täielikult teemast mööda, seda eriti teise ülesande puhul. Nii keskmiste kui ka nõrkade keeleoskajate tööde puhul torkab silma, et esimese ülesande laused on tervikuna asjakohasemad ja ladusamad kui teise ülesande omad.

Nõrkade keeleoskajate kirjutistes on teksti mõistmist takistavaid sõnakasutusvigu muidugi rohkem kui keskmiste keeleoskajate töödes, vahel on vead nii rasked, et ei lase aimata kirjutaja mõttekäiku. Sõnavara on üldiselt piiratud, väljendus lakooniline. On ka töid, kus väljendus on küll lihtne, ent ränki sõnakasutusvigu ei esine ja ka sõnavara on teema käsitlemiseks piisav.

Õigekirjavigu esineb kõigis kolmes keeleoskajate rühmas, kuid tihti on õigekirjavead ja muud keelevead kõrvu või ei ole võimalik vahet teha, millest on viga tingitud: suutmatusest häälikupikkust märkida või oskamatusest õiget sõnavormi moodustada. Igas eksaminandide rühmas leidub üksikuid töid, kus otseseid õigekirjavigu polegi.

Nõrku keeleoskajaid eristavad **tugevamatest ja keskmistest keeleoskajatest** sagedasemad keelevead, väga piiratud sõnavara, teksti katkendlikkus ja ebaloogiline lausestus, tihti ka nõrk seotus teemaga. Nõrga rühma eksaminandid ei suuda tööjuhendist täielikult aru saada ja täidavad ülesande seetõttu puudulikult. Ei saada hakkama nõutavate keeolukordadega, st ei suudeta koostada tarbekirja ega oma väiteid põhjendada.

Kokkuvõte

Kirjutamisülesannete eest saadud punktide põhjal tehtud statistika näitab, et algtaseme eksaminandidest kuulub tugevate keeleoskajate hulka umbes pool, kesktaseme eksaminandidest alla 20%. Samas on nõrku töid algtasemel sõltuvalt kuust u 2–12%, kesktasemel ligikaudu kolmandik. Põhjus võib olla selles, et kesktasemeksamile tulevad eksaminandid, kes hindavad oma keeleoskuse taset üle ja kelle tegelik keeleoskus vastab alles algtasemele. Nõrku töid võib algtasemel olla vähe ka seepärast, et üheks ülesandeks on suures osas tüüpvastustega ankeet, mida keeleõppijad eelnevalt küllaldaselt on harjutanud ja mille eest saavad tihti suhteliselt palju punkte ka need eksaminandid, kes teise ülesande eest vähe punkte koguvad.

Muus osas töötavad alg- ja kesktaseme kirjutamistesti ülesanded korralikult, st on koostatud selliselt, et taseme tugevad ja keskmised keeleoskajad saavad nende täitmisega hakkama, nõrgad aga mitte.

Alg- ja kesktaseme kirjutamistesti vastustes esineb ühesuguseid tüüpvigu, kesktaseme nõrgemate tööde hulgas on ka selliseid, kus esinevad algtaseme keeleoskaja eksimused. Mõlema taseme nõrkadel keeleoskajatel oli raskusi ülesannete mõistmisega. Kui tööjuhendist ka aru saadi, jäi see süüsi osaliselt täitmata või ilmnisid nii rängad keelevead, et tekst jäi kohati arusaamatuks. Kesktaseme nõrkade rühma keeleoskus on mõnevõrra parem algtaseme nõrkade omast, ent jääb alla algtaseme tugevate ja osaliselt ka keskmiste rühma keeleoskusele. Valimisse kuulusid eksamitööd Eesti erinevatest paikadest. Keelekasutuse piirkondlikke eripärasid eksamitöodes ei suudetud täheldada.